

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.343

19 de setembre del 2017

SUMARI

- 1 Albert Pla Nualart ► La sobrevaloració d'un valor comunicatiu (i 2)
- 2 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: enforfoguiment, enforfoguit
- 3 Cercle Vallcorba ► La reversió del procés de castellanització i la recuperació del català genuí
- 4 Emili Pons ► L'avorrit tema de la llengua
- 5 Miquel Gomila Garcies ► De fredes i de calentes: la situació sociolingüística a les Illes Balears
- 6 Griselda Oliver ► La Franja: cal una normalització planificada del català
- 7 Pau Vidal ► 'De cornutum natura'
- 8 Teresa Tort ► Gallinassa
- 9 Maria Rodríguez Marín ► No xauem tant que acabarem fent cambuletes!
- 10 Revista de Llengua i Dret ► Sumari del número 67, juny de 2017

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 La sobrevaloració d'un valor comunicatiu (i 2)

Albert Pla Nualart

[Vegeu aquí l'article complet](#)

2. Divergències amb Saragossà

2.1. Una forma en evolució

La meva principal divergència amb Saragossà, paradoxalment, es fonamenta en el mateix principi (ja esmentat) en què coincidim: que la norma ha de tendir a basar-se en la llengua viva. O, dit d'una altra manera, que no s'ha d'allunyar de la llengua viva si no hi ha motius de pes.

Crec fermament, com ho creia Fabra i ho creu l'IEC, que a la frase "A la Maria l'he vist aquest matí" –viva en bona part dels parlars catalans (i en els de més pes demogràfic)– s'hi arriba a través de l'evolució i no pas de la interferència i és, per tant, una frase genuïnament catalana. Però també crec el mateix de la frase "A la Maria l'he vista aquest matí". De fet, jo mateix les puc dir i escriure totes dues. Em sembla bé que els parlants i els parlars que diuen sempre la segona frase (cada dia menys) mantinguin en tots els registres la concordança. Em sembla bé que els que les fem servir totes dues puguem fer o no fer la concordança. I em sembla bé que els parlars i parlants que no dirien mai la segona frase puguin, amb l'aval normatiu, no fer mai la concordança. Crec que és un punt en què la llengua està en plena evolució i no soc partidari ni d'accelerar-la ni d'aturar-la sinó de deixar que vagi al seu ritme.

No cal ni dir que sempre hi pot haver girs i frases idiomàtiques (com ara "Ara l'he feta bona!") que tinguin tendència a retenir (en forma més o menys fossilitzada) la concordança al marge de l'evolució d'aquell parlar. Seria un cas semblant al que permet dir "ma mare" en parlars on el possessiu *ma* és obsolet o "Tot lo dia" en parlars on l'article masculí *lo* és obsolet.

2.2. Una ambigüitat sostenible

Acceptar la concordança i la no concordança ja és el que, en la pràctica, fan la majoria de mitjans, sense que sigui mai un problema. Això no vol dir que la no concordança no pugui crear en un context concret alguna ambigüitat que la concordança resoluria. És propi de les llengües naturals tenir formes potencialment ambigües però poc o gens ambigües en la pràctica. Una llengua natural economitza mitjans sempre que això no provoqui ambigüitats comunicativa-

ment insostenibles. En les llengües naturals, per tant –a diferència del llenguatge científic–, l'ambigüitat sostenible és la norma i no pas l'excepció.

Molts catalanoparlants no fan (mai o sempre) la concordança de manera espontània, i no tenen cap consciència que això creï ambigüitats problemàtiques. Es comuniquen perfectament no fent-la i no la troben a faltar gens. De fet, dubto que cap parlant que no la faci l'acabi incorporant al seu oral espontani induït per la norma (la de la GNV). Els únics que la troben a faltar, quan no es fa, són els (pocs) que la fan sempre espontàniament, però no pas per motius d'ambigüitat sinó perquè contradiu la seva intuïció (i les seves expectatives).

2.3. Una norma menys assimilable i menys viva

Saragossà no ho veu així i es mostra partidari –contra un ús molt estès i arrelat en la llengua viva– de prescriure normativament que la concordança es faci sempre amb els pronoms *la* i *les*, i obliga, per tant, tots els parlants que no la fan mai o no la fan sempre (la gran majoria) a autocorregir-se. En altres paraules, complica la norma en un punt en què era senzilla i no creava cap problema. Fa (una mica) més difícil escriure correctament.

Sorprèn en ell: sempre partidari de fer de la norma “una conseqüència directa de la llengua parlada”; de fer-la més fàcil i popular. I sorprèn, sobretot, després que hagi afirmat a l'inici de l'article: “La concordança del participi és una bona mostra de què pot passar quan no ens guiem pel principi que una llengua pública ha de respondre bàsicament a les estructures lingüístiques de la llengua viva. Els errors i l'elitisme poden encaminar cap a la creença que una llengua culta ha de ser difícil, independentment que els parlants de cultura mitjana la puguin entendre i assimilar o no la puguin entendre ni assimilar (absències que comporten patiment i sovint repressió)”.

La norma que jo defenso (i que també defensa la GIEC) –considerar que en tots els registres és correcte i adequat fer o no fer la concordança– respon “a les estructures lingüístiques de la llengua viva” i fa la norma més fàcil i assimilable. La que ell defensa (fer obligatòria, en tots els registres i dialectes, la concordança per als pronoms *la* i *les*) no respon a les estructures de la llengua viva i fa la norma més difícil i menys assimilable.

2.4. Negar la realitat i atacar el missatger

¿Com resol Saragossà aquesta aparent contradicció? Doncs bàsicament dient una cosa tan insostenible com que les estructures de la llengua viva no són les

que són sinó les que ell voldria que fossin. Saragossà necessita que les estructures de la llengua viva facin la concordança amb *la* i *les*, perquè, si no, tota la seva argumentació s'ensorra. I com que tot apunta que la majoria de parlants i usuaris de la llengua no la fan o no la fan sempre, necessita negar aquesta realitat. Ho fa de dues maneres: 1) dient que aquesta concordança és molt més viva del que se sol admetre i 2) assegurant que si no és més viva és per culpa dels lingüistes, que propicien el seu retrocés presentant-la com a arcaica, o dels correctors, que no lluiten per mantenir-la.

Sobre el punt 1) només caldria agafar una mostra prou representativa d'usos en tots els registres i dialectes i analitzar-la. Crec que confirmaria el que he dit (que la majoria de parlars i parlants no la fan o no la fan sempre), però en tot cas és un fet objectivable i quantificable que caldria contrastar. Sobre el punt 2), diria que la majoria de lingüistes, correctors i llibres d'estil, en la mesura que entren en aquest punt de la norma, tendeixen a considerar més genuí –més bon català– fer la concordança. (Em refereixo sempre a fer-la amb els pronoms *la* i *les*, que són els que defensa Saragossà.) Són minoria els que veuen igual de bo fer la concordança que no fer-la. I no en conec cap que aconselli no fer la concordança. Si hi ha algun tipus de discriminació, és una discriminació positiva a favor de la concordança.

Sí que és cert que molts lingüistes constaten que aquesta concordança està en retrocés, però diria que és una constatació correcta i objectiva: està en retrocés. No podem demanar al lingüista que estudia i descriu una llengua que no descriui el que observa; i si observa un retrocés, no el podem acusar de propiciar-lo pel fet de deixar-ne constància.

2.5. Genuïnitat i funcionalitat

El que sí que podem demanar a l'estudiós de la llengua –sobretot quan exerceix de prescriptor des de l'autoritat acadèmica– és que s'oposi a un determinat retrocés de manera semblant a com la majoria de professionals de la llengua (i també l'IEC) ens oposem, per exemple, al retrocés més que alarmant dels pronoms febles *en* i *hi*.

Per què ens hi oposem? Perquè hi veiem un cas clar d'interferència, és a dir, perquè entenem que el retrocés indubtable d'aquests dos pronoms en el català actual no és el resultat d'una evolució autònoma sinó d'una evolució interferida, i comporta una clara pèrdua de genuïnitat. Dit en argot, catanyolitza el català: erosiona la seva identitat i el va convertint en un pidgin cada dia més semblant al castellà.

Bona part dels que defensen la concordança del participi la defensen pel mateix motiu que defensen els pronoms *hi* i *en*. Per a ells, donar per bo que es pugui no fer mai la concordança catanyolitzant el català. La seva posició, però, es fonamenta en una falsa equació: acostament formal al castellà = interferència.

Va ser partint d'aquesta falsa equació que l'any 1906 Antoni M. Alcover va defensar al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana que dir o escriure "He vist les noies" en lloc d'"He vistes les noies" era "una invasió violenta de la sintaxi castellana". La segona frase encara era viva en alguns dialectes balears, però retrocedia en favor de la primera. Per al temperamental mossèn, això només es podia deure a la interferència. Va caldre que un flegmàtic Fabra hi oposés una modèlica ponència en què mostrava de manera clara i didàctica que el pas de la segona frase a la primera responia a una evolució autònoma del català, i era indissociable del fet que *haver* deixés de ser percebut com un verb lèxic proper a *tenir* i passés a ser percebut com un mer verb auxiliar. En totes les llengües romàniques que havien fet aquest pas la concordança es perdia, i hauria sigut una anomalia que en català no es perdés. No crec, tanmateix, que aquesta brillant argumentació li estalviés a Fabra ser considerat una mena d'apòstol *light* del moment per algun grupet fonamentalista.

De fet, hi ha molts casos en què el català s'acosta al castellà a través de la seva pròpia evolució (autònoma). Passa, però, que (existint un fort contacte de llengües) no es pot negar que aquesta evolució (i les formes en què resulta) també està influïda (és afavorida) pel castellà. Ara bé, això no permet dir ni que l'evolució sigui interferència ni que les formes en què resulta no siguin genuïnes. Seria el cas, per exemple, de l'evolució que fa passar de l'article determinat masculí *lo* (*l* en entorns vocàlics) a l'article determinat masculí *el* (*l* en entorns vocàlics). Entenent profundament com funciona la llengua també s'entén que en la mesura que *el* esdevenia dominant en els dialectes de més pes demogràfic i menys aïllats (que solen estar en l'avantguarda dels canvis interns d'una llengua) era lògic i raonable que l'estàndard (llengua literària) l'assumís en detriment de *lo*. En canvi, si es parteix de la falsa equació fonamentalista, es pot considerar que *el* catanyolitza i és una forma interferida.

Però Saragossà no comparteix aquest fonamentalisme ni cau en cap moment en la falsa equació que veu sempre interferència en un acostament al castellà. Té molt clar que l'evolució que explica el pas d'"He vistes les noies" a "He vist les noies" també pot explicar el pas de "Les he vistes" a "Les he vist", i que tots dos passos es poden fer i entendre al marge de tota influència del castellà (co-

sa que no vol dir, insisteixo, que la pressió del castellà no actuï com un factor coadjuvant i afavoridor).

Per a Saragossà, i això és importantíssim entendre-ho, la pròpia evolució del català portaria tard o d'hora a la pèrdua de concordança en tots els casos si no fos –i aquesta és la pedra angular de tot el seu article– pel gran valor comunicatiu que ell considera que té mantenir-la amb el pronom *la*. Per què amb el pronom *la*? Doncs perquè aquest pronom no es distingeix del pronom *el* davant l'auxiliar *haver*, ja que s'apostrofa. Ell l'anomena “la proposta Valor”, perquè la va fer Enric Valor l'any 1977 en el seu *Curs mitjà de gramàtica catalana*.

Això explicaria, segons Saragossà, que la llengua viva i els parlants haguessin mantingut la concordança amb *la* (i per extensió i analogia també amb *les*). Saragossà ho formula així: “Si la forma *l'has vist* tant podia representar *el* com *la*, la perduració de la forma obsoleta *l'has vista* per al femení permetia conservar la distinció que l'elisió vocàlica eliminava”. Per tant, ell no s'oposa a la no concordança amb *la* perquè la vegi poc genuïna sinó perquè la veu poc funcional. Però entén, això sí, que atesa la funcionalitat (el valor comunicatiu) que li atorga, l'únic que explicaria que es perdés seria la submissió al castellà.

2.6. La sobrevaloració d'un valor comunicatiu

En el català real, la concordança amb *la* l'han deixat de fer en part o totalment una majoria de catalanoparlants. I els que no la fem sempre –ho he dit abans– no tenim la sensació que això ens creï cap problema comunicatiu. Certament, la forma apostrofada *l'* no ens informa de si el seu antecedent és masculí o femení, però això no deixa de ser un petit detall. Per definició, tots els clítics (tots els pronoms febles) serien ambigus si l'emissor i el receptor de la comunicació no tinguessin clar quin és el seu antecedent, i com que ho tenen clar ja saben també quin és el seu gènere. No nego que sempre podem trobar, si el busquem, algun context en què la concordança resol una possible ambigüïtat, però –torno altre cop al que he dit al punt 2.2.– les llengües naturals estan plenes de formes potencialment ambigües que, en la pràctica, no creen problemes comunicatius; i aquesta ambigüïtat sostenible és imprescindible per optimitzar recursos: per dir més amb menys.

Saber que *l'* és masculí o femení evita que li assignem un antecedent de diferent gènere però no evita que li assignem un antecedent erroni del mateix gènere. Per tant, per evitar ambigüïtats cal que el context deixi clar quin és l'antecedent, i si ho tenim clar la informació del gènere esdevé sobrer.

Si tan important fos la informació de gènere, els clítics *en* o *li* o els de datiu plural *els*, *-los* (*els hi*, *'ls-hi*) serien una font constant d'ambigüitats. I passaria a ser un fenomen inexplicable, paranormal, que la majoria de catalanoparlants (amb l'excepció de la majoria dels valencians), en la llengua oral espontània hagin reduït set combinacions binàries de pronoms febles –*els hi*, *les hi*, *els el*, *els la*, *els els*, *els les* i *els* (datiu)– a una única forma –*els hi*. És un cas en què, malgrat que la norma ha estat gairebé un segle propugnant una sèptuple distinció que informava molt millor del gènere dels antecedents (i tenia, seguint la lògica de Saragossà, molt més valor comunicatiu), la majoria dels parlants s'han obstinat a mantenir una forma única teòricament molt més ambigua. ¿És ambigua en la pràctica? Segur que no, perquè si ho fos no seria un fenomen tan general de la llengua viva. I en aquest cas ni tan sols podem apel·lar a la pressió del castellà; ben al contrari: aquest *els hi* és un tret ben específic del català.

Algú pot dir que el versàtil *els hi* no és ambigu en la llengua oral, perquè les frases són més simples, però ho seria en l'escrita, sobretot quan és complexa. El desafiament a fer la prova en el text més filosòfic, i que després m'expliqui quins greus problemes comunicatius li ha provocat la reducció de pronoms febles.

Per si ens falten arguments, n'afegiré un altre de molt clar: l'exemple del francès. En francès els articles determinats masculí i femení (*le*, *la*) també es redueixen a una única forma (*l'*) davant l'auxiliar *avoir*. “Precisament –dirà Saragossà–, justament perquè s'apostrofen i es confonen el francès manté la concordança”. Certament, i és per això que escriuen “Je l'ai vu” i “Je l'ai vue”. És el famós *accord du participe passé*.

Doncs resulta que no, que en la llengua viva, que és la llengua oral, “Je l'ai vu” i “Je l'ai vue” sonen exactament igual, perquè *vu* i *vue* (i totes les formes de participi de totes les conjugacions que afegeixen, en l'escriptura, una *e* final al participi femení) són paraules fonèticament idèntiques. Sona igual *donné* que *donnée*; *fini* que *finie*; *bu* que *bue*, etc.

Per tant, resulta que quan els francesos parlen entre ells poden prescindir de la concordança (inexistent oralment) tot i tenir una forma d'acusatiu per al masculí i el femení que, igual que la catalana, es converteix en un únic *l'* davant totes les formes de l'auxiliar *avoir*. No he sentit dir mai a cap francès que això li provoqui problemes comunicatius. Quan diu o sent “Je l'ai vu(e)” el context li està dient quin és l'antecedent, i és molt excepcional que l'absència d'una marca oral de gènere el faci dubtar. El mateix passa en català en els parlars que han perdut la concordança.

3. Conclusió

Tot apunta que la tendència del català a perdre la concordança del participi dels temps compostos amb el pronom feble de 3a persona respon a una evolució autònoma de la llengua que en alguns parlars i parlants està ja en la fase final i en d'altres no. Seria, però, ingenu no constatar que la pressió del castellà pot ser un factor coadjuvant i afavoridor d'aquesta pèrdua. Tanmateix, no té cap sentit considerar no genuïna l'absència de concordança i, per tant, no sembla normativament assenyat prescriure que la concordança s'ha de fer sempre (encara que només es prescrigui per als registres formals i per als pronoms *la* i *les*) i obligar la majoria dels parlants a autocorregir-se i a no poder-se refiar de la seva intuïció. La norma més normalitzadora, més respectuosa amb l'evolució de la llengua, més assimilable i menys problemàtica és la que ja prescriu la GIEC: la que, almenys en els casos de *la* i *les*, considera admissible tant fer la concordança com no fer-la. (La concordança amb *els* i *en* potser seria bo restringir-la als registres molt formals.)

No sembla, d'altra banda, que el valor comunicatiu (desambiguador) que aporta la concordança amb el pronom *la* tingui prou importància per contrarestar totalment la tendència general de la llengua a deixar-la de fer. I afirmar, com afirma Saragossà, que sense la pressió del castellà la llengua viva no deixaria mai de fer la concordança amb els pronoms *la* i *les* és una hipòtesi massa arriscada, poc fonamentada i indemostrable.

Barcelona, 25 de juliol del 2017

2 El valencià de sempre: enforfoguiment, enforfoguit

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 272

enforfoguiment

Sensació d'ofegament que es produïx pel fet d'estar en un lloc mal ventilat i atapeït de persones o d'objectes. *A bona hora me'n puge jo al metro de Tòquio. Mare de Déu senyor, ¡i quin enforfoguiment!*

La llengua estàndard sol emprar: acubament, sufocament

En castellà es diu: *sofocación, sofoco*

enforfoguit

1) Es diu del lloc que no té la ventilació necessària per a poder respirar amb normalitat, perquè és massa estret o perquè hi han acumulades una quantitat excessiva de coses o perquè s'hi han reunit una quantitat excessiva de persones. *En aquell despatx jo no puc treballar a gust; està massa enforfoguit.*

2) Es diu de qui es troba en un lloc enforfoguit.

En la rondalla “Els tres plets de Pasqua Granada”, d'Enric Valor, podem llegir:

Blai no tenia ni casa, i vivia en una barraca al caseriu de Cabanyes, a cosa d'una llegua de Castalla, on tots enforfoguits com en una catxapera, anaven fent la vida humil ell, la muller i els fillets.

La llengua estàndard sol emprar: 1) acubat, sufocat. 2) acubat, sufocat

En castellà es diu: 1) *sofocado*. 2) *sofocado*

3 La reversió del procés de castellanització i la recuperació del català genuí

Cercle Vallcorba

Juny 2017

<https://sites.google.com/site/cerclevallcorba/que-diu-vallcorba-sobre/la-reversio-del-proces-de-castellanitzacio>

Vallcorba constata que, amb el pas d'unes generacions a les següents, la llengua va canviant: «aquell català que era habitual en la nostra infantesa i adolescència ha canviat força: aquelles construccions habituals, les de tothom i nostres, han estat substituïdes en força casos per unes altres maneres de construir l'expressió, i alhora constatem que, en quantitat proliferant, s'han entaforat en la dicció comuna paraules noves que en substitueixen unes altres que eren habituals».

Però adverteix: «Tot aquest procés de canvi a què acabem de referir-nos, si es produís en una llengua que no fos sotmesa a una total interferència d'una llengua forastera, l'entendrïem com a manifestació del canvi evolutiu: la llengua va evolucionant; així ho entenen, en la majoria de casos, els lingüistes avesats a estudiar les llengües prepotents, amb protecció estatal. Per a aquests, la llengua la fa el poble, és del poble i la va modificant el poble. Però, per als sotmesos a una pregonera interferència forana, resulta que la seva llengua, com més

va, més va essent la de l'altre poble, la de l'interferidor. Ens demanem si, en aquest cas, algú s'atreviria a parlar d'evolució produïda des de dins d'aquesta llengua, o bé si seria més adient qualificar-ho de propulsió externa cap a uns canvis espuris, i si d'això darrer se'n pot dir evolució.»

Vallcorba posa uns quants exemples d'aquesta «evolució» al castellà:

Així, l'ús del pronom o de l'adjectiu *altre* sense fer-lo precedir, tant en singular com en plural, d'un quantificador o d'un determinant, o bé la utilització del pronom personal fort de tercera personal (*ell/a/s/es*) per referir-se en anàfora a coses. És a dir, ens estranyem d'uns canvis que hem viscut i ens sobta comprovar que en els dits aspectes hem anat a parar a unes coincidències amb el castellà. Ens fa l'efecte que als més joves no els sorprèn gens: han perdut en gran part el joc dels quantificadors, i no sols en el cas d'*altre*, sinó en frases i oracions de partitiu.

Aquests més joves, però, ja consideren com a normals i naturals els canvis que hem exemplificat i alguns altres que no esmentem, i tanmateix els crida l'atenció i bescanten aquelles «innovacions» aparegudes durant llur vida lingüística conscient, com ara, *passar per* en el sentit de 'estar en funció de' (!), *fer-se amb*, en el sentit de 'aconseguir', l'ús de *en* + infinitiu amb valor no estrictament temporal, que és el que sovint fa el castellà, etc.

Vallcorba treu d'aquestes constatacions un pronòstic esfereïdor, descrit d'una manera ben gràfica: «Així anem baixant, esglaó rere esglaó, cap al pis aliè.»

Tanmateix, Vallcorba ni accepta aquest esllavissament ni s'hi resigna, com veiem que ara fan, descaradament o vergonyantment, molts professionals de la llengua, fins amb rang d'acadèmics. No. Vallcorba assenyala amb dit ferm la causa principal que empeny el procés de substitució castellanitzadora:

Em penso que tothom està d'acord que tota aquesta penetració de les estructures i dels mots castellans en el català, ha estat decisivament atribuïble a l'escola i als mitjans de comunicació en castellà. Se'ns han ficat al cervell quan estudiàvem, als ulls quan llegíem, a les orelles mitjançant la ràdio i la televisió. Hi hem viscut i conviscut durant la major part de la nostra vida. No és estrany, doncs, que hagi afectat la nostra competència lingüística.

Tot seguit Vallcorba denuncia i combat el derrotisme i l'abandonisme: «el que em sorprèn és que hi hagi qui consideri que no hi ha res a fer a l'hora d'influir en la llengua del poble, ara que podem estudiar, si més no parcialment, en

català; ara que els infants poden estudiar-ne la gramàtica i que tots plegats podem llegir en català, i escoltar-hi la ràdio i la televisió. No veig que sigui concordant que tots ens queixem que ens hagi influït molt el castellà d'aquells mitjans, i contràriament ens costi admetre la influència que poden tenir en el nostre parlar aquells mateixos mitjans fets en català.»

Finalment, Vallcorba ens assenyala el camí de la recuperació: «hem d'admetre que l'escola catalana i els mitjans de comunicació en català poden fer molt, no pas de cop, però sí de mica en mica, en la millora de la llengua popular. D'aquí ve la importància dels mestres, dels periodistes i dels locutors. Ells poden facilitar-nos-en o dificultar-nos-en la millora. Poden col·laborar en la deturpació o poden impulsar el bon dir.»

Per Vallcorba, «les possibilitats que ens obren aquests mitjans didàctics no han existit abans en la història de la llengua; són pràcticament d'aquest segle i pel que fa a la ràdio i a la televisió ho són del tot.» I afirma: «Tot plegat vol dir que sí, que no sols és possible, ans eficaç, l'acció recuperadora de la genuïnitat de la llengua que hi poden fer els mitjans actuals de comunicació de masses.»

I afegim nosaltres: la responsabilitat del sistema d'ensenyament i dels mitjans públics, i dels polítics que els han controlats durant aquesta etapa autonòmica, és immensa, per no haver aconseguit una millora substancial de la qualitat lingüística en més de quaranta-cinc anys, ans al contrari, haver permès un malmetement palès de la llengua en les generacions més joves sortides de les aules i en els mitjans de comunicació. Una responsabilitat esborronadorament negativa.

(Podeu llegir les citacions que hem fet de Jaume Vallcorba i Rocosa al seu article de 1987 «A cada bugada perdem un llençol», OC, II, 299-301.)

4 L'avorrit tema de la llengua

Emili Pons

Menorca. Es Diari, 19/07/2017

<https://menorca.info/opinion/firmas-del-dia/2017/607129/avorrit-tema-llengua.html>

Encara que m'hi vaig dedicar pocs anys i ja fa molta estona d'açò, hi va haver un temps que vaig ser professor de llengua catalana, amb oposicions incloses. El tribunal me va donar –sense entèmer-se– una nota de dalt de tot gràcies a la

meva condició de menorquí. I és que la primera prova consistia a comentar un text del segle XIV o XV –ja no me’n record– i mentre els altres opositors suaven la gota per entendre cada paraula, a jo me semblava que era as Mercadal, rallant amb una vesina des carrer de la Sala.

Si no és perquè ja ho sabia, en aquell instant hauria descobert que moltes paraules que la gent de Menorca mos pensam que són exclusives de l’Illa, en realitat són vells mots del català. Que al continent ja no s’empren o tenen un ús limitat a algunes comarques, i que en canvi aquí es conserven amb tota la seva vitalitat.

En aquests anys el parlar de Menorca s’ha empobrit molt, encara que no més que qualsevol altra varietat lingüística. Els mitjans de comunicació orals imposen el seu mandat. Esteim exposats cada dia a unes quantes hores de sentir un altre idioma, i per paga els dobladors de pel·lícules i sèries li simplifiquen tant el vocabulari que el deixen sec com una pinxa o poca cosa més. Tampoc no es pot demanar gaire riquesa lingüística al Twitter o a cap altra forma de comunicació ràpida que avui empram.

Menorca no ha disposat mai de mitjans de comunicació audiovisual potents i propis. I si en temps d’en Franco estaven vetats, amb la democràcia no és que hagi millorat gaire la cosa. Ni la varietat pròpia de l’Illa ni la més general del català han omplert les televisions, les ràdios ni els cinemes. També s’ha de dir que els governs espanyols s’han saltat a la torera l’obligació que tenen –escrita a la Constitució– de defensar totes les llengües de l’Estat, i no solament la que voldrien que xerràssim tots.

La millor expressió del rallar de Menorca –antigament «pla català» i més modernament, «pla»– continua viva en les persones majors que van créixer abans de la invasió dels mitjans audiovisuals. I també en les persones que valoren la joia que és una llengua i estan disposades a mantenir la seva riquesa. L’escola també ajuda, però la realitat és que hi ha més poques hores d’estudi que de televisió o d’internet. És més de fiar una relació continuada entre avis i néts que les bones intencions de les classes de llengua.

Açò no vol dir que no siguin importants, les classes. Perquè permeten emmarcar el menorquí en el seu context i tornar-li la dignitat que la política centralista li havia volgut amagar durant més de cent cinquanta anys. Estudiar el català i en català les matèries escolars, dona al rallar de Menorca tota la seva dimensió cultural i històrica, la que l’ha convertida en una de les llengües d’Europa amb més tradició literària i riquesa lingüística.

Dominar la llengua pròpia és una garantia de poder aprendre amb més facilitat qualsevol altre idioma. I és també un acte d'autoestima, saber que allò que rallaven els nostros avis i els nostros pares no era una cosa rara, una barreja de diversos idiomes, com mos volien fer creure quan jo era al·lot. Mos tenien la mateixa consideració que als indis aquells que sortien a les pel·lícules, en què la llengua de ver era la de l'home blanc que, per paga, els havia pres la terra i la llibertat.

Per açò sempre he pensat que les persones que prediquen que el rallar de Menorca s'està perdent per culpa de l'escola en català, o són extraterrestres o actuen de mala fe. Com si els mestres menorquins no sabessin diferenciar perfectament llengua i dialecte! Com si els canvis en l'idioma no fossin conseqüència de tantes hores d'exposició diària als mitjans audiovisuals, que no és que rallin precisament en català!

Per fer creure que català i menorquí són dues coses diferents, veig que ara n'hi ha que empenen l'article salat (es, sa) en textos de caràcter literari o polític. I ho salen tot, inclòs el cel, la mar i l'infern... Naturalment que poden escriure salant, si els ve de gust, però tenint clar que aquesta no és la tradició literària menorquina. Joan Ramis o Vicenç Albertí, per posar dos exemples de pes dels segles XVIII-XIX, empraven l'article literari (el, la) a l'hora d'escriure.

Però els que pretenen diferenciar menorquí i català a cop de salat, potser no han reparat que així encara reforcen més la catalanitat del menorquí. Perquè la gent que van dur el català a Menorca, allà pel segle XIII, salava, i per açò noltros salam. Ara bé, al continent la llengua oral va anar adoptant la forma literària i avui només es manté el salat a una petita part de la Costa Brava. Açò sí, prop de Barcelona encara es conserven vestigis del passat, com el nom del poble de Sant Joan Despí o el de Sant Martí Sarroca.

Ja ho he dit al principi, vaig aprovar les oposicions de català amb bona nota perquè al meu poble havia après a rallar molt bé el menorquí.

5 De fredes i de calentes: la situació sociolingüística a les Illes Balears

Miquel Gomila Garcies (Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears)

El blog de la *Revista de Llengua i Dret*, 13/07/2017

<https://eapc-rld.blog.gencat.cat/2017/07/13/de-fredes-i-de-calentes-la-situacio-sociolinguiistica-a-les-illes-balears-miquel-gomila-garcies/>

El present apunt pretén ser una síntesi d'algunes de les dades que expliquen l'actual situació lingüística a les Illes Balears. En concret s'hi analitzen els resultats de la darrera enquesta sobre usos lingüístics i la situació del català a l'àmbit educatiu i en els mitjans de comunicació.

Coneixements i usos lingüístics

Les darreres dades de què disposam sobre els coneixements de la llengua catalana a les Illes Balears són les que conté l'Enquesta d'Usos Lingüístics de les Illes Balears 2014, de la qual s'han fet públics els [primers resultats](#). El primer aspecte que crida l'atenció és la composició demogràfica de la població: les Balears és la comunitat de l'Estat on més ha crescut la població i on més s'ha incrementat el contingent d'origen al·lòcton. Actualment, un 60% dels habitants de les illes ha nascut als territoris de parla catalana mentre que la resta és d'origen al·lòcton, ja sigui dels altres territoris de l'Estat com, sobretot, de l'estranger.

Evidentment, aquesta composició poblacional repercuteix sobre els coneixements i els usos lingüístics. Per exemple, globalment, el 80,5% de la població enquestada declara que sap parlar en català, però aquesta proporció arriba al 89% entre els més joves (15-29 anys) i fins al 83,3% entre els majors de 65 anys, i baixa fins al 74,2% en el grup de persones d'entre els 30 i els 44 anys, que és la franja d'edat on s'ha situat el gruix de població immigrada recent.

Quant a llengua inicial, la llengua d'identificació i la llengua habitual, el castellà és sempre la llengua majoritària, sobretot com a llengua d'ús habitual. El català és usat habitualment pel 36,8% de la població i és la llengua inicial del 37,9% dels habitants de les Balears. La llengua catalana obté el resultat més alt com a llengua d'identificació (40,5%), la qual cosa és una dada positiva, perquè indica que part de la població que no la tenia com a llengua inicial l'ha adoptada com a llengua pròpia.

Dins el context familiar, el castellà també és la llengua majoritària, ja que gairebé la meitat dels enquestats (47,2%) declara que és la llengua que utilitza dins la seva llar, gairebé nou punts percentuals per sobre del grup de població que declara utilitzar el català en el mateix context (38,4). Malgrat tot, les dades de

l'EULIB2014 demostren que transmissió intergeneracional del català continua, perquè el percentatge de població que utilitza el català amb els seus fills és major al percentatge de població que l'utilitzava amb els seus pares, per al qual cosa, en aquest sentit, sembla que el català té assegurada la seva base social.

En referència als usos lingüístics fora de la llar, el castellà és la llengua majoritària en tots els [àmbits analitzats](#) (sempre se situa en percentatges propers al 50%) mentre els percentatges d'ús de català fluctuen entre el 20 i 40% com a màxim. En els usos interpersonals, el percentatge més alt d'ús de català el trobam amb les amistats, mentre que en els àmbits de consum i servei el percentatge més alt es dona amb les relacions amb l'administració local.

Pel que fa a les actituds, l'enquesta destaca l'elevat grau d'acord amb relació a la unitat de la llengua catalana. Com bé sabem, en parlar del català, almenys fora del Principat, el nom de la llengua sol ser una qüestió polèmica. Més enllà d'aquest aspecte, la majoria de la població de les illes, gairebé el 81%, està d'acord amb l'afirmació que la llengua parlada a les Balears, Catalunya, País Valencià i Andorra és la mateixa.

Llengua i educació

La recuperació de la llengua catalana a l'escola després de la dictadura franquista ha estat un procés lent i farcit d'entrebancs, el principal dels quals ha estat la desídia dels responsables polítics. Així i tot, gràcies a l'esforç dels pares, d'associacions culturals i, sobretot, dels docents que han empès els polítics a implementar la nova legislació, l'ensenyament és l'àmbit on la normalització la llengua catalana ha avançat més.

Des de 1979, quan s'establí l'obligació d'impartir l'assignatura de llengua catalana, la major part de les mesures legals preses han afavorit la presència del català a l'escola, però els darrers temps, sobretot durant la darrera legislatura del Partit Popular (2011-2015), s'han posat en marxa diverses iniciatives per a reduir la presència de la llengua catalana en tots els àmbits, entre els quals destaca l'ensenyament, on els atacs a la llengua catalana han estat força persistents.

La principal mesura que pretenia modificar la situació lingüística en els centres escolars fou el Decret 15/2013, de 19 d'abril, conegut com el TIL, pel qual es volia regular el tractament integrat de les llengües als centres docents no universitaris de les Illes Balears. El que feia, de fet, era disminuir les hores de docència en català, augmentar la presència del castellà i introduir l'anglès com a llengua de docència. L'aprovació d'aquest decret va provocar una forta oposició en la comunitat educativa i en bona part de la societat, i va desembocar en una

vaga indefinida en el sector educatiu i en la manifestació més nombrosa que ha tengut lloc a les Illes. El 23 de setembre de 2014, el Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears declarà nul el decret perquè el Govern no havia consultat la Universitat de les Illes Balears tot i tractar-se d'un tema que afectava la llengua catalana, d'acord amb l'article 35 de l'Estatut d'autonomia.

Malgrat el canvi de color polític en el govern balear, les envestides contra la llengua catalana a l'educació no han cessat, com la que enguany mateix s'ha viscut a la Prova de batxillerat per a l'accés a la universitat. Fins ara, els qüestionaris estaven redactats en català, però a causa dels moviments de partit polític Ciudadanos i amb la col·laboració del conseller d'Educació i Universitat i del rector de la Universitat de les Illes Balears, per primera vegada en més de 20 anys també ha estat possible sol·licitar-los en castellà. A hores d'ara no se sap quina és la incidència d'aquesta mesura, però ja ha provocat algunes reaccions en contra, com la [renúncia de quatre dels membres del tribunal de la prova](#) i la [protesta del Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la UIB](#).

Els mitjans de comunicació

En termes general, si tenim en compte els diferents treballs que s'han realitzat sobre la llengua catalana en els mitjans de comunicació de les Illes Balears (Bibiloni, 1993; Delgado, 2002; Melià, 2007), la conclusió més evident és la manca d'interès de les institucions polítiques en matèria de mitjans de comunicació i de llengua. A les Illes Balears, la majoria d'iniciatives per a promoure mitjans en llengua pròpia han estat fruit d'entitats cíviques i privades, les quals en la majoria de casos no han rebut cap tipus de suport institucional. Un exemple clar d'aquesta situació és que les Illes Balears fou la darrera comunitat de l'Estat amb llengua pròpia que no fos el castellà en crear el seu propi ens de radiotelevisió, vint-i-dos anys després del seu primer Estatut d'autonomia.

A grans trets, l'oferta de mitjans de comunicació en llengua catalana a les Illes Balears és limitada, i en molts casos s'ha anat reduint a pas de gegant. El cas més paradigmàtic és el de la televisió, la qual els darrers temps ha perdut bona part de la programació en català a causa dels atacs del Govern durant la legislatura 2011-2015 (Bibiloni 2014). L'any 2011 es produí el tancament de Televisió de Mallorca i durant bona part del 2015 es va perdre la recepció dels canals K3/33 i 3/24 de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, fins que, arran de la victòria de les forces d'esquerra de les darreres eleccions, es recuperà a principis de 2016. Globalment, les emissions en català es redueixen a la programació d'IB3, les desconexions diàries de menys de mitja hora de La 1 de Radiotelevisió espanyola, part de la programació de la cadena privada Canal 4 i

de la Televisió d'Eivissa i Formentera, i a les emissions dels canals de la CCMA: els dos esmentats anteriorment i TV3Cat, les emissions del qual no inclouen ni pel·lícules ni sèries de producció aliena (oferides per IB3).

Pel que fa al panorama radiofònic, l'oferta de programació en català és similar a la de la televisió, encara que ara com ara és un poc més elevada. L'any 2011 es produí el tancament d'Ona Mallorca, una de les poques emissores que emetia íntegrament en català. Actualment, a part de les emissores d'àmbit local i amb poca repercussió mediàtica, només són dues les emissores autonòmiques que emeten en català: per una banda, IB3 Ràdio i, per l'altra, Ona Mediterrània, emissora impulsada per l'Obra Cultural Balear i d'accionariat popular. Juntament amb aquestes dues, es poden sintonitzar algunes de les emissores que arriben des del Principat com les de la CCMA (Catalunya Ràdio, Catalunya Música).

En relació amb la premsa impresa, les opcions que tenen els consumidors són mínimes perquè actualment només hi ha una capçalera que publiqui en català i només ho fa durant els caps de setmana: l'*Ara Balears*, resultat de la fusió de la capçalera catalana *Ara* amb el *Diari de Balears*. Quant a les revistes periòdiques, encara que no tinguin gaire presència fora del seu marc geogràfic, cal destacar les nombroses publicacions locals, la majoria de les quals són exclusivament en català. També cal destacar la revista *El Mirall*, l'única revista de contingut cultural des de la desaparició de *Lluc* l'any 2012.

Amb referència a la producció literària a les Balears, en canvi, la presència de la llengua catalana és més elevada. De fet, durant els darrers anys, les Illes han estat l'únic territori de l'Estat on s'han editat més llibres en català que en castellà. Sense que sigui definitori de la situació real del mercat, on sobresurten els llibres en castellà, segons les dades de l'Institut Nacional d'Estadística, durant l'any 2015 el 44,9% de la producció literària de les Illes fou en català, el 35,1% en castellà i el 20% en altres llengües o combinacions.

Pel que fa a l'escena musical de les Illes Balears podem dir que, com en el cas de la producció literària, és un dels pocs d'àmbits on el català gaudeix d'una presència important. Els darrers anys s'ha anat consolidant nous intèrprets i grups com Donallop, Projecte Mut o L'Equilibriste, els quals s'han afegit als consagrats Antònia Font, Fora des Sembrat i Anegats.

Amb el desenvolupament d'Internet al llarg dels darrers anys, els hàbits de consum cultural han canviat força i bona part d'aquest, sobretot entre els més joves, es realitza a través de la xarxa, on la presència del català és superior a la d'altres comunitats lingüístiques d'una població semblant a la dels Països Catalans. Segons els responsables del cercador Google (Moreno 2012) la

llengua catalana se situa entre les llengües més actives a la xarxa, amb activitat més enllà del seu domini lingüístic i dels deu llocs web més visitats a la xarxa, sis (Google, YouTube, Facebook, Viquipèdia, Windows Live i Twitter) tenen versió en català. En el cas de les Illes, l'ús d'Internet entre la població és dels més alts de l'Estat, sobretot entre els menors d'edat: segons les dades de l'INE del 2016, el 81,7% de la població balear d'entre els 16 fins als 74 anys havia utilitzat Internet en els tres mesos anteriors a fer-se l'enquesta. Aquest percentatge arriba al 95,5% en el cas dels menors de 16 anys de les Illes Balears. Aquest fet augmenta l'oferta de mitjans en llengua catalana, perquè permet als usuaris arribar a, per exemple, emissores de ràdio o premsa del Principat, les quals no es troben disponibles en cap altre mitjà.

6 La Franja: cal una normalització planificada del català

Griselda Oliver i Alabau @GriseldaOliver

Núvol, 12/07/2017

<http://www.nuvol.com/noticies/la-franja-cal-una-normalitzacio-planificada-del-catala/>

“L'evolució ens fa engegar totes les alarmes: en tots els àmbits estudiats el català ha experimentat un important retrocés”, conclou Ramon Sistac a *Els usos lingüístics a la Franja, 2014*, publicat per la Biblioteca Tècnica de Política Lingüística del Departament de Cultura i que recull l'anàlisi dels resultats de l'Enquesta d'usos lingüístics de la Franja feta el 2014 (EULF14), la segona edició d'una enquesta que es va fer per primera vegada el 2004. Vegem-ho.

Tot i que el català es percep com a dominant al carrer, en cap altre territori ha tingut una davallada tan ràpida en l'ús i el coneixement al llarg d'aquests deu anys: la transformació demogràfica n'és un desencadenant, però no la causa. Per combatre un procés generalitzat de substitució lingüística —“ja en som al llindar”, segons Sistac— cal una normalització planificada del català. Ara bé, hi ha també signes esperançadors, com el manteniment en la transmissió lingüística, l'augment de la capacitat de lectura i escriptura entre generacions joves o les noves tecnologies, que creen àmbits nous de presència del català.

Demogràficament, les dinàmiques de la Franja són les pròpies del medi rural. Entre el 2004 i el 2014 la dinàmica poblacional del territori, que ha estat desigual arreu dels territoris, s'ha mantingut estable fins al 2009, any en què la població va començar a baixar. Així mateix, la població autòctona s'ha vist reduïda durant

el segle XX per l'emigració a Catalunya durant la dècada dels 50, 60 i 70 i per l'aturada en el creixement natural, alhora que s'ha produït una arribada important de població d'origen immigrant provinent de països al·loglots.

Els coneixements lingüístics

Els resultats de l'EULF14 mostren un alt grau de competència oral del català, mentre que el domini de l'escriptura és més limitat, ja que l'ensenyament s'imparteix principalment en castellà i no hi ha un ensenyament universal del català. Així, el 94,1% de la població l'entén, el 80,2% el parla, el 74,7% el sap llegir i el 41,2% el sap escriure. Si es comparen els resultats amb els de l'EULF04, s'observa que s'ha reduït un 9,4% la capacitat de parlar català i un 4,6% la capacitat d'entendre'l, mentre que han millorat les competències escrites: un 11,5% més de població assegura que el sap escriure i un 2,4% més que el sap llegir.

Ara bé, tot i que ha augmentat el nombre d'habitants durant aquest decenni, el nombre absolut de persones que diuen entendre català i que el saben parlar ha disminuït, cosa que s'explica pels canvis demogràfics: s'ha reduït la població autòctona i ha crescut la població estrangera. Les dades posen en relleu, doncs, que l'evolució dels coneixements a la Franja va lligada "especialment a l'evolució del paper en la llengua en el seu sistema escolar, però també a les relacions que s'estableixin amb els territoris de llengua catalana veïns, especialment pel que fa a educació", conclouen Joan Solé Camardons i Anna Torrijos.

Els usos lingüístics

El català és la primera llengua que ha après el 52,2% de la població de la Franja. Aquest és un dels resultats principals pel que fa als usos lingüístics de l'enquesta. El 33,8% restant ha après el castellà i els que tenen tant el castellà com el català com a llengua inicial són un 2,5%. Finalment, l'11,6% de la població té altres llengües com a primera llengua apresada.

En relació amb la llengua d'identificació, el català és la llengua que la majoria dels enquestats consideren com a seva amb un 50,7% de la població, tot i que, respecte de l'enquesta del 2004, aquest percentatge s'ha reduït un 1,5%. El segueix el castellà amb un 38,6%, que augmenta un 4,8% respecte del 2004. Només un 2,7% de la població considera el català i el castellà les seves llengües d'identificació. Una altra dada interessant és que si es creua la llengua d'identificació amb la inicial es pot veure que tant els catalanoparlants com els castellanoparlants s'identifiquen amb la seva llengua inicial (85,2% i 84,6%, respectivament), però els bilingües inicials s'identifiquen amb el castellà (29,3%) i cap no s'identifica amb el català.

El català també es manté de manera majoritària com a llengua habitual (49,6%), seguida pel castellà, que l'utilitza el 40,6% de la població. Ambdues llengües són les habituals per al 6,3%, i les altres llengües només per al 3,6% dels parlants. “Queda manifest que el català descendeix gairebé 3 punts en relació amb la llengua inicial, el castellà n'augmenta gairebé 7, i l'ús bilingüe, 3,8”, constaten Javier Giralt i Maria Teresa Moret.

La transmissió intergeneracional

“Hi ha tendències demogràfiques que enceten certes alarmes”, argüeix Natxo Sorolla, ja que, d'una banda, el català s'ha reduït de forma matisada en l'entorn familiar i, de l'altra, el castellà ha recuperat algunes pèrdues que tenia una dècada abans i hi ha anat penetrant. Les dades revelen que la transmissió del català passa del 92,8% entre els més grans al 86,1% entre les persones de 30 a 44 anys, i també disminueix l'afavoriment que els bilingües familiars fan transmetent el català. En canvi, “entre els castellanoparlants la taxa de transmissió del castellà és baixa entre els grans (80%) però s'ha anat incrementant al llarg de les generacions fins a igualar-se a la dels catalanoparlants en el grup de 45 a 65 anys (88,8%) i superar-la entre els joves (94,7%)”, observa el socio-lingüista.

D'altra banda, hi ha certes tendències que mostren una certa estabilitat o estancament en l'ús del català, que és similar en les tres generacions (avis, pares, fills): un 50,5% dels enquestats usen només o més el català amb els avis, un 52,7% amb els pares i un 54,3% amb els fills. L'ús del castellà, però, també creix en la transmissió intergeneracional: un 27,6% amb els avis, un 29,4% amb els pares i un 32,1% amb els fills.

Els usos lingüístics en l'àmbit del consum i els serveis

El català i el castellà són les dues llengües que vertebreren els usos interpersonals a la Franja amb el 49,9% i el 46,5% respectivament, segons l'EULF, tot i que només el 9,4% i el 16,2% parlen de manera exclusiva les dues llengües. Les altres llengües estrangeres, amb una mitjana del 3,6%, són utilitzades sobretot pels estrangers en àmbits privats.

Si es comparen aquestes dades amb les del 2004, l'ús del castellà ha pujat un 10,9% mentre que el català s'ha vist reduït un 14,1% fins a gairebé igualar-se. A aquest fet, se n'hi suma un altre: un 22,8% de la població afirma no parlar mai en català i només un 9,8% assegura que no utilitza mai el castellà. De manera general, s'evidencia una tendència a distribuir l'ús oral del català i el castellà entre àmbits privats i àmbits públics: el català preval en els àmbits més informals i el castellà, en els més formals. “Mentre que els monolingües caste-

llanoparlants i els al·loglots tenen l'opció de viure només en castellà, difícilment és factible per als catalanoparlants fer-ho en català", asseguren Maria Teresa Monet i Javier Giralt.

Actituds i representacions lingüístiques del català

L'EULF14 evidencia que l'actitud majoritària en les converses bilingües "és la convergència cap a la llengua de l'interlocutor", conclouen Anchel Reyes, Chabier Gimeno i Miguel Montañés. El manteniment del castellà (32,3%) és més gran que el del català (6,6%), i la convergència també és més gran cap al castellà (68,5%) que cap al català (46,4%). Si aquestes actituds es comparen amb les del 2004, el percentatge de manteniment del català en les converses és similar al de fa deu anys, però en el castellà hi ha canvis: s'ha quadruplicat el nombre de persones que mantenen el castellà i s'ha reduït 29 punts la persones que convergeixen al català. "Aquests indicadors evidencien un clar retrocés de les actituds d'ús del català en els últims anys", observen i consideren que estar relacionat amb l'arribada d'immigració.

Tot i que només el 59,9% està d'acord amb el fet que la llengua que es parla a Catalunya, País Valencià, Illes Balears i Aragó és la mateixa llengua (un 6,8% menys que el 2004), la denominació culta de la llengua (*català*), en detriment de formes pejoratives com *chapurriau* o localismes, com *fragatí* o *favarol* ha crescut i un 45,6% s'hi refereix d'aquesta manera, mentre que el 27,7% i 26,7% fan servir formes locals o pejoratives.

7 'De cornutum natura'

Pau Vidal @pauetvidal

VilaWeb, 05/07/2017

<https://www.vilaweb.cat/noticies/de-cornutum-natura/>

Com que en aquests temps difícils els filòlegs ens hem de fer costat, m'afegeixo a la crida que la catedràtica Maria Josep Cuenca feia l'altre dia des de la meua [revista cultural](#) de capçalera: "Els diccionaris són notaris de la realitat lingüística [...]. Han d'integrar mots nous i noves accepcions de mots ja existents, una vegada l'ús fa preveure que s'han estès i consolidat prou" (bé, el *prou* l'he posat jo, ella escriu 'suficientment' perquè... bé, no sé per què, i m'estimo més no preguntar-m'ho). I continua: "En el cas d'expressions o significats que han deixat d'utilitzar-se o han canviat, cal una actualització, però no es

poden deixar de recollir expressions i accepcions que es poden trobar en usos actuals o passats, com ara la literatura.” Sàvies paraules, a fe, sobretot ara que dins de cada català hi habita un diacriticaire impietós.

El prec de la membre de l'IEC anava, ja us ho podeu pensar, per la qüestió de la correcció política. Com que a cadascú li interessa el que li interessa, la meva recerca, en canvi, va més per la banda de la incorrecció. Concretament de les banyes. La cosa comença amb un **cuguç**, que és una d'aquelles paraulotes que aprenc als crucigrames (com **caracal**, **regató** o **enterc**: si voleu saber [què volen dir](#)), però que després no puc aplicar a la vida real. Fa temps que em moro per fer-la servir, perquè trobo que té una poètica insuperable a l'hora de designar el marit banyut (o més exactament el 'marit de la dona adúltera', que també té cordons, no trobeu?). Com que les novel·les del senyor sicilià que tradueixo en van plenes, de cuguços, em va semblar pertinent (**cabró** no em funciona, perquè el fem servir com a insult genèric, no pas per designar específicament l'enganyat). Però ja sabeu què passa: una cosa porta a l'altra, un adulteri no és sempre ben bé un adulteri... I mira, em trobo buscant marits i mullers al diccionari d'en Franquesa, un dels mites de tot filòleg que des de fa poc ja podem [consultar en línia](#). Com a homenatge a l'insigne homenot, doncs, vet aquí el meu treball de camp.

Començo per **muller**, i em remet a l'entrada **esposa**. Aquí, em dona com a equivalents (recordeu que el Franquesa és un diccionari de sinònims) **consort**, **cònjuge**, altre cop **muller**, **dona**, **senyora**, **costella** (en al·lusió al mite bíblic) i **meitat** (a la frase 'la meua meitat', extreta d'un mite grec). I ara ve la sorpresa. Quan cerco **marit**, trobo, sí, **espòs**, però també aquesta colla: **calçasses** o **bragasses**, **cabró**, **marit còmode** (!) o **marit consentit**, **cuguç** o **marit cuguços**, **banyut** o **marit enganyat**, **cornut** i **cornell** (no el confongueu amb en Bernat de les piscines, que un picornell és un bolet). El missatge és clar, oi? Si hi ha tants marits enredats és perquè les senyores són unes pèrfides, mentre que elles no necessiten adjectius perquè els homes, fidelíssims, les respecten en tot moment. D'acord que en Franquesa era capellà, i segurament tenia la visió que tenia de la cosa femellívola, però escolteu, que això està a l'abast de les criatures, eh? (bé, si és que queda cap criatura capaç d'entrar a buscar res en un diccionari).

El que vull dir amb tot plegat és que qui es posi a esporgar diccionaris a fons, ja cal que es vagi calçant, perquè tindrà feina. Com que a mi allò de la 'dona adúltera' (la dona que dóna?) m'ha cridat l'atenció, cerco **adúlder** al DIEC (ara vaig a un diccionari del segle XXI) i resulta que és aquell o aquella 'que viola la fe conjugal'. Brrr! No sé si em sona més arnat això de 'fe' o allò de 'violar'. I

espera't que no s'ha acabat. Sense sortir del DIEC, resulta que el marit només ho pot ser en relació a la seva muller, i la muller en relació al marit, mentre que el cònjuge sí que ho pot ser en relació al seu company o companya; dit d'altra manera, per al DIEC marits i mullers encara són exclusivament heterossexuals i en canvi els cònjuges ja poden ser homossexuals. I tot això sense sortir de l'apassionant món de la parella, que diria el doctor Soler. No acabaríem mai.

Moral de la història? Depèn. D'entrada, que confegir diccionaris, com justament deia la senyora Cuenca, és una feina feixuga, i de vegades (això ja ho dic jo) és com una d'aquelles barques de fusta amb tants forats que no tens prou dits per tapar-los. Però també, que els vents de la correcció política són capritxosos i volàtils, i que segurament els lexicògrafs (i lexicògrafes, *ça va sans dire*) fan bé de no seguir-los a ulls clucs. Mireu, si no, el cas de l'**invertit**: tanta alegria que hi va haver perquè el diccionari d'Enciclopèdia Catalana va esborrar de l'entrada **marieta** el sinònim **invertit** després que una usuària se'n queixés, i encara ara, un any i mig després, **invertit** continua tenint la seva pròpia entrada amb els significats de sempre.

I de pagar el beure en parlarem un altre dia, que també hi ha teca.

8 Gallinassa

Teresa Tort @teresa_tort

Agafada al vol. Som les paraules que diem, 20/07/2017

<https://blocs.mesvilaweb.cat/tort/?p=269684>

Per necessitat s'aprèn de tot. Instruir-se en un ofici nou comença per conèixer les paraules dels objectes que calen per a fer-lo. Cuinar, pescar, pentinar, curar o construir demanen una manera precisa de parlar.

En l'àmbit rural, s'acumulen des de fa segles muntanyes de mots per descriure el paisatge, els animals útils i els inútils i qualsevol de les feines per a extraure'n profit. Però aquest munt de vocabulari s'ha anat fent invisible als ulls de molts parlants, perquè al camp cada vegada es pot viure més com a la ciutat. Les professions s'han escampat de les urbs als llocs petits i, per tot arreu, hi ha mestres, metges, administratius, venedors... En canvi, no es veuen tractors per les avingudes ben il·luminades de les capitals i, onsevulga, ben poca gent torna a casa amb les sabates plenes de fang. Per això, tantes i tantes paraules s'han reclòs als bancals i a les eres dels horts; esmorteïdes quan no les visita ningú.

Amb aquesta calor estiuenca, fa bo de portar els vidres abaixats quan vas conduint al pic del migdia. I juntament amb el ventet que em refresca, fa un parell de dies que en el meu trajecte per carreteres secundàries ensumo una olor que reconec. És una emanació familiar de la meua infantesa, quan teníem gallines a casa i en teníem una granja superpoblada just davant per davant. Aquella sentor dolçassa que s'escampava arrapada al vent m'ha entrat per la finestra del cotxe de nou. Només l'he pogut reconèixer per l'olfacte, sense saber d'on venia. Algun pagès ha degut adobar el tros amb [gallinassa](#) –he pensat.

I en el monòleg que estava fent, hi he afegit l'observació que havia passat molt de temps sense que aparegués la paraula *gallinassa* al meu voltant. I d'aquí he saltat a la **mesquita**, que sona tan tabú en el nostre món tan divers. I, finalment, ha tornat a trobar-me el **fem** que sovint m'empudegava els sentits quan vivia sempre a prop de persones que es guanyaven la vida fent créixer plantes i arbres.

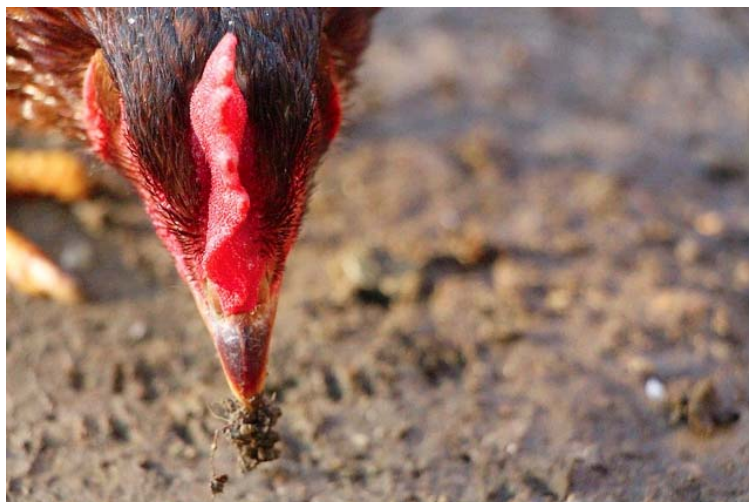
Qui sap quantes paraules ens guarda el diccionari per a anomenar amb precisió els excrements de determinats animals? Ja us ho dic. En tenim un grapat: la gallinassa, de les gallines; la mesquita, dels porcs; la **colomassa**, dels coloms; la **buina**, dels bous. També tenim el **fem** o els fems per a referir-nos als excrements de qualsevol animal i encara, una altra opció: la **bassa**.

Però què n'hem de fer de tot aquest catàleg si dediquem les hores a teclejar lletres, a atendre els clients o a entretenir el personal? Ben poca cosa. En l'argot professional de la població de les ciutats i en el de molta gent que viu en zones semirurals o, fins i tot, enmig d'un bonic paratge, aquests mots ja no tenen gaire valor.

Només algun fet fortuït ens pot fer pensar-hi de nou i necessitar-los fugaçment per a exclamar-nos que algú encara reutilitza la matèria orgànica! Ves per on!

Vegeu també altres entrades de l'autora al seu blog: [Coc](#) (12/08), [Garropassa](#) (25/07), [Xocar](#) (09/07), [Vós](#) (02/07), [Post](#) (08/06), com també els [comentaris](#) a aquesta entrada.

Fotografia d'[Olivier Duval](#)



9 No xauem tant que acabarem fent cambuletes!

Maria Rodríguez Marín

Ara, 22/07/2017

http://www.ara.cat/opinio/No-xauem-tant-acabarem-cambuletes_0_1837616250.html

Avui m'endinso en territori de volianes i muricecs. A veure si faig supo supo amb el tamarro. El de veritat. L'animal misteriós que només surt de nit. No aquell que es dona com a excusa per gastar una broma a algú i tirar-lo al riu mentre el busca...

Sí, goiats, ja veieu que som en terres de llegendes. Aquesta *i* semivocàlica de *goiat* (que, per cert, vol dir *noi* i que en altres parlars es pronuncia *gojat*) és un dels trets fonètics característics d'aquesta zona: la majoria de *j* i *g* intervocàliques i *ig* finals es converteixen en *i*. Sembla que aquí, en alguns aspectes, el pas del llatí al català va anar per altres camins... I no m'estranya, vista l'orografia. Per això la Caputxeta és roia, les coses fan goi i la gent passeia. I passeiant, passeiant, pots fer supo supo amb algú. No us imagineu coses rares (a mi em fa pensar en el xup-xup de l'olla del dinar, volia dir això, eh?), fer supo supo amb algú és trobar-se'l per casualitat, per sorpresa. Res a veure amb catxar, doncs, que segons el diccionari normatiu vol dir donar la mà a algú però que aquí implica donar-li alguna cosa més... I mútuament... Ja m'enteneu, més que potxons, que són petons. I fins aquí, que som en horari infantil. Mai tant, dona, em podrien dir aquí, si avui les nens ja medren curats d'espants!

Aviam, anem a pams. *Mai tant* és una de les expressions més reivindicades d'aquest territori, vol dir alguna cosa així com *va, home, va o no n'hi ha per tant*. Que hagi escrit *les nens* no és cap error: una altra de les característiques que singularitzen aquest parlar (a més d'intercalar una *v* als imperfets: diuen *feva, voliva, sentiva...* i els pronuncien amb *a* o *e* final en funció de si és primera o tercera persona, aquí no fan neutres) és que tant el masculí com el femení plural de l'article definit és *les* (sembla que és fruit d'una pronúncia relaxada de *los*, que seria el masculí plural que li correspondria, a partir del singular *lo*). I *medrar* vol dir créixer.

Ara passem a repassar la fauna autòctona, que diria que és més variada que enlloc. Aquí hi ha pana-rats, voliacs, ratacaldes, muricecs i muriacs. Ei, i tots són el mateix animal, el rat-penat. I és que deia això de l'orografia perquè si bé aquestes comarques comparteixen bastants trets comuns, la dificultat que hi ha hagut fins no fa gaire d'anar d'un poble a l'altre ha fet que hi hagi coses que es diuen de maneres diferents a pocs quilòmetres de distància (una altra pista: hi

ha moltes valls, aquí). Les volianes (amb aquest nom tan delicat quin insecte poden ser a part de papallones?) sí que són per tota la zona, igual que els galapats (gripaus). I no és bonic poder quedar a bocafoscant, a boca de fosc, a boca de nit, entre dos foscants... per veure com es cola el sol i deixa pas als estels més espurlents del domini lingüístic! (Malgrat que una de les valls tingui fama de fosca...) No ho és tant que et diguin furro o orc: potser els segles d'aïllament els han obligat a buscar més paraules del compte per descriure l'esquerperia. Això sí, com a tot arreu, de tant en tant xauen (un xau és mig porró de vi), però sense passar-se, que després es leleia. Que què vol dir *leleiar*? Doncs el que fan els fatos. I si no ho heu sigut gaire, ja deveu saber que som al Pallars (el pallarès tant es parla al Jussà com al Sobirà, si bé amb algunes diferències).

Precisament *fato/a* és una de les últimes paraules que els pallaresos (entre ells, els eixorrovits alumnes de l'institut de la Pobla de Segur que m'han ajudat a fer aquest article: gràcies!) han triat per imprimir en unes samarretes que ven l'[associació Cambuleta](#) (cada parlar té una paraula per a la tombarella!). Amb aquesta iniciativa, aquests voluntaris per la llengua financen projectes per conservar i difondre el pallarès: han editat llibres per a la canalla, han fet una exposició sobre aquest parlar i ara estan preparant un CD amb cançons infantils... No paren, vaja. L'altra paraula que han estampat ara, a més de *fato* i *eixorrovit/ida*, é(s) *catxar*. No són furros, no, aguests goiats!

10 Revista de Llengua i Dret

Sumari del número 67, juny de 2017

Accediu als articles en PDF des d'aquí: <http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/issue/view/n67>

Secció monogràfica. Llengües i estatus. L'oficialitat importa?

Presentació: Llengües i estatus. L'oficialitat importa? Eva Pons Parera

Conseqüències jurídiques del principi constitucional de les dues llengües nacionals a Finlàndia: simetria amb possibilitat d'asimetria. Markku John Rainer Suksi

Onze llengües oficials i més: legislació i polítiques lingüístiques a Sud-àfrica. Matthias Brenzinger

Planificació de la situació de la llengua eslovena. Albina Nečak Lük

La situació del maltès en la legislació lingüística de Malta i les conseqüències per al seu ús. Thomas Pace, Albert Borg

La política lingüística a Suïssa: el paradigma canvia, però la complexitat es manté.
Nicolas Schmitt

Paraguai: una nació pluricultural amb dues llengües oficials. Miguel Ángel Verón

Estudis sobre política lingüística i sociolingüística

Anglès contra valencià. La introducció del multilingüisme en el sistema lingüístic educatiu valencià. Vicenta Tasa Fuster, Anselm Bodoque Arribas

Sexe, gènere i planificació lingüística: el trencament de la CUP. M. Tomàs, C. Bach

Estudis sobre dret lingüístic

El règim de cooficialitat lingüística del nou dret civil basc. Andrés María Urrutia Badiola

Estudis sobre llenguatge administratiu i jurídic

Escriure des del jutjat. El món del dret i el llenguatge jurídic en la novel·lística de Joan Perucho. Pere Torra Pla

De l'oral a l'escrit: locucions de l'epistolari d'un gran jurista del segle XVII. Josep Capdeferro Pla

El gènere textual en dues cultures jurídiques: anàlisi pretraductològica de les decisions judicials en anglès i en espanyol. Ángeles Orts Llopis

Estudis sobre pragmàtica del dret

Els models de semàntica de marcs per a la representació del coneixement jurídic en el dret comparat: el cas de la responsabilitat de l'Estat. M.Á. Zarco-Tejada, A. Lazari

Notes i informació

Algunes consideracions actuals sobre la posició de la llengua catalana en relació amb el dret de la Unió Europea. Narcís Mir i Sala

Una nova perspectiva sobre la transmissió lingüística intergeneracional: el cas dels fills que rebutgen el valencià transmès pels pares a Castelló. Manel Domínguez Pallarès

La mediació lingüísticocultural en els tribunals en matèria penal de l'Araucanía. Fabien Le Bonniec, Pamela Nahuelcheo Queupucura

La presumpció d'innocència en una inestable sentència llatina. Javier Ramia

Legislació, jurisprudència i documentació

Recensions i notícies bibliogràfiques

Woolard, Kathryn A. «Singular and Plural: Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia». Avel·lí Flors-Mas

Cagiao, Jorge; Juan Jiménez-Salcedo (eds.) (2015) «Políticas lingüísticas en democracias multilingües: ¿es evitable el conflicto?». Francesc Xavier Vila

Bibliografia recent d'interès. Elena Heidepriem Olazábal